

“Спасала мяне ласка Божая...”. Біяграфія Сяргея Пятровіча Яноўскага (з успамінаў)

Вольга Іванова

Доўгі жыццёвы шлях Сяргея Пятровіча Яноўскага праходзіў праз польскія часы ў Заходняй Беларусі, вайну, палон, уцёкі, рэпрэсіі, высылку, лагеры, праходзіў з верай і імкненнем змагацца, ісці, прадзірацца праз завалы цяжкасцяў, што выпалі на яго долю. Яго жыццё убірае ў сябе шэраг малавядомых, забытых старонак гісторыі нашай Беларусі.

Чаму я такім ёсць.

Нарадзіўся Сяргей Пятровіч 19 жніўня 1925 г. у вёсцы Залессе Вілейскага раёна Мінскай вобласці. Бацька настаўнічаў, меў вялікую гаспадарку. Прадзед, Тамаш Яноўскі, ўдзельнічаў у паўстанні, загінуў у баі атрада Вінцента Козела-Паклеўскага з расейскімі войскамі каля Уладыкаў 17 траўня 1863 года. У 1930-я гг. у тым месцы насыпаны курган, на мемарыяльнай пліце выбіты прозвішчы загінуўшых паўстанцаў, на галоўнай плошчы Іллі пастаўлены помнік з надпісам „Cześć poległym za wolność”.

“У польскі час калі я хадзіў у школу ў дзень памяці нас вадзілі на гэту магілу распавядалі. У савецкі час помнік зруйнавалі. Бацькі не казалі мне пра прадзеда, а ён мяркуючы па усім, быў грэка-каталіком, бо на гарышчы, знайшоў я малітоўнік: лацінай беларускія словы малітваў. Грэка-каталіцкі прыход быў у польскі час у Іллі, шмат хто з дзяцей са школы запісваўся грэка-каталікамі. Мае ж бацькі былі праваслаўнымі, толькі дзед па маці перад смерцю прасіў прывесці яму каталіцкага ксяндза.

Дзед Фёдар Шэрамет быў таксама настаўнікам, да яго прыезджалі вядомыя людзі: Б. Тарашкевіч, С. Рак-Міхайлоўскі, П. Мятла, што былі пасламі ў польскім сейме. Шмат спрачаліся, бо дзед крытычна ставіўся да мрояў пра “савецкі рай”. Пэўна гукі гэтых размоваў запісаліся і ў маёй свядомасці, таму і цягнула увесь час на волю. Маці была вельмі адоранай, рана навучыла мяне пісаць і чытаць, але я быў старэйшы з чатырох братоў і прыходзілася хадзіць з бараной ды касой. Бацька адчыніў беларускую прыватную школу у нашым доме. Так і было: у адной палавіне жылі мы, у другой – школа. Бацька калі-некалі прыцягваў нас да самадзейнасці, ставілі сцэнка, спектаклі на беларускай мове. У 1929 польскія улады прапанавалі яму прайсці перакваліфікацыю на польскага настаўніка, але ён адмовіўся. У выніку, зачынілі беларускую школу і адчынілі польскую ў Залессі, у якой я навучаўся з шасці гадоў. У Іллю хадзіла юнакоў дзесяць праз лес чатыры кілометры. Бывала і ваўкі суправаджалі Адзін з настаўнікаў арэндаваў у нас комнату. У школе прыходзілася размаўляць па-польску, але мы выходзячы за дзверы усё роўна па-свойму гаварылі. На рускай мове выкладаў Закон Божы праваслаўны святар Сергій Голасаў, мы ведалі малітвы, песні, лепшыя дзяўчаты і хлопцы спявалі на нядзельнай службе. У 1939 г. я кончыў школу і бацькі пачалі думаць куды мне далей, але іх погляды падзяліліся: бацька хацеў каб я паехаў у Варшаву вучыцца на праваслаўнага святара, мама – каб я атрымаў прафесію тэхнічную. Урэшце здаў экзамены у Віленскую электрамеханічную гімназію, але вучыцца там не выпала...”

Вайна, навучка, праца.

“Пасля прыходу Саветаў, бацька і маці пачалі працаваць настаўнікамі, адразу адмовіліся ад зямлі, а я навучаўся ўжо у 5 і 6 класах савецкай школы. Прыход немцаў зноў прынёс новыя парадкі і новы лад. У 1941–1942 г. раённы адзел адукацыі, які ўзначальвала выпускніца Віленскага універсітэта Ганна Сухая арганізавала настаўніцкія курсы для моладзі: навучанне вызваліла ад высылкі на працу ў Германію. Скончыўшы курсы, я, скораспечаны беларускі настаўнік, мусіў арганізоўваць школу ў в. Сцюдзянец, а потым ў Раеўцы. Настаўніцкі досвед бацькоў тут быў да справы, але папрацаваць прыйшлося нядоўга. Хутка на Маладзечаншчыне была усталявана партызанская зона, зачынены беларускія школы, адначасова набіралі юнакоў і у беларускую краёвую

абарону, але я трапіў у партызанскі атрад “За Советскую Белоруссию” бригады А.М. Смоліна ў Лагойскім раёне. Там быў да чэрвеня 1944 года.

Хлопцаў 17–18 гадоў у нас у вёсцы было чалавек дзесяць. Партызаны прыйшлі, пастроілі нас і пагналі ў лес, у атрад. Мы ваеннай справы не ведалі. Усю зіму нас трэніравалі: палітзаняткі, маршыроўкі, матэрыяльная частка... Нікуды не ганялі, мы трымалі варту. Атрад быў вялікі больш ста чалавек, чатыры узводы. Партызанамі былі у асноўным рускія салдаты, якія трапілі да немцаў у палон, а з палону уцяклі.

Пасля таго як атрад быў разбіты, мы доўга хаваліся ў лесе, потым трапілі ў палон да немцаў. Дакладней узялі нас украінцы... Потым уцёкі, савецкая армія, перадавая і зноў школа – усё на некалькі месяцаў. З верасня быў прызначаны загадчыкам пачатковай школы ў в. Сачыўцы Іллянскага раёна, паступіў завочна у Мінскае педвучылішча якое скончыў у 1946 г.“

Што мяне пацягнула.

“Як прыемна было сабраць дзетак у першы раз і пачаць іх выхоўваць. Гэтую працу я вельмі палюбіў. Але лёс павярнуўся па іншаму, не ведаю да добрага ці да дрэннага. Засталося жыць толькі надзеяю таго, што яшчэ сустрэнемся і зможам наладзіць жыццё ў іншых фарбах. Маладосць мае шмат энэргіі, якой можна горы здвінуць. А нас маладых шмат!” *З ліста С. Яноўскага да бацькі 09.09.1948.*

“У школе былі ўсе маладыя настаўнікі, такія як я, некаторыя з Вілейскай семінарыі. Акрамя заняткаў для дзяцей нас выкарыстоўвалі у якасці агітатараў, таксама у выбарчай камісіі. Але што там за выбары: спіскі зрабілі, паперкі кінулі, так і праходзіла. Кожныя два тыдні у нас праводзіліся метадычныя нарады, настаўнікі сельсавета з Забалацця, Харак, Юнцавіч збіраліся у адной школе. Хутка аб’яднала нас думка, што мы ўзгадоўваем новае пакаленне маладых, і ад нас залежыць якія яны будуць, тыя сапраўдныя беларусы. Дзеці як губка усё успрымаюць. Магчыма у нашых Сачыўках, дзе мы былі адасобленыя, гэтая ідэя ўзнікла і раней за Васіля Супруна, кіраўніка “Чайкі”. Дагэтуль мы сустракаліся з настаўнікамі з цэлага раёна. Антон Кабак з Сачывак у гэты час вучыўся ў Ганцавічах у педагагічным вучылішчы разам з Супруном. Ён ведаў нашы погляды і раскажаў пра нас. Хутка я атрымаў ліст ад Супруна і інструкцыю цэлай арганізацыі. Дамовіліся дзейнічаць. Асноўнай нашай мэтай было не ваяваць, а узяць у свае рукі выхаванне дзяцей, не даць іх русіфікаваць, зрабіць так, каб яны не згубілі свае песні, сваю мову. Кожнае пакаленне пакідае свой след і плён. Мы адыгралі сваю ролю калі нам было па 20 гадоў. Не ведалі мы камуністычнага грамадства, не ведалі як патрэбна дзейнічаць, аберагацца. Пры Польшчы нас ніхто не чапаў, а тут чапляліся за кожнае слова. Мала часу прайшло, але былі вялікія праекты. Я не шкадую. Мы зрабілі шмат. Мы – як прыклад, наш след застаўся“.

Суд, высылка.

Па прыговору ваеннага трыбунала войскаў МУС Беларускага округа ад 21 лістапада 1947 г. Сяргей Пятровіч Яноўскі асуджаны па арт. 63-1 і 76 крымінальнага кодэксу БССР на 10 гадоў лагераў, з лішэннем правоў на тры гады і канфіскацыяй маёмасці за удзел у “антысавецкай кантррэвалюцыйнай арганізацыі, створанай В. Супруном у маі 1946 г. для правядзення антысавецкай прапаганды. Распаўсюджваў антысавецкія погляды, захоўваў ў сябе антысавецкія распараджэнні цэнтра, веў падрыхтоўку па прыцягненні у арганізацыю іншых членаў і працу па пашырэнні дзейнасці арганізацыі”. Ад растрэлу выратаваў толькі прыняты ў 1947 г. закон аб адмене смяротнага пакарання.

“Нашу групу: Косцю Альшэўскага, Антона Кабака, Васіля Супруна і мяне судзілі разам у Мінску, пасля адправілі ў Оршу на перасылку, якраз на Новы год. З Баранавіч там ужо былі Лёдзя Кавальчук і шмат тых, каго мы і не бачылі ніколі. Захацелі зрабіць прыемнасць Лёдзі: напісалі паштоўку, дамовіліся з ахоўнікам, я пайшоў перадаваць, павіншаваў. Так і пазнаёміліся. Разам нас не пасылалі, разбівалі на групы максімум па два

чалавекі. Этапіравалі ў Інту, адтуль пачалі рассылаць: маладых і моцных, сярод якіх і я, – на лесапавал у Котлас. Прывезлі, а потым яшчэ кіламетраў 25 пехатой гналі. Там на месцы былі ужо баракі, але не абсталяваныя. Вокны пачалі забіваць доскамі каб не дзьмула, з бочак рабіць печкі. Холадна было. Ад блатных нас не адзялялі. І яны нас патроху пачалі нас абіраць. Быў адзін, таму адпор даць было цяжка. Праз тыдзень заганыюць нас у тайгу: пілы у рукі, агароджваюць, даюць норму 6 кубоў, хто выконвае даюць цэлую пайку, а хто не – 300 грам. Пад вясну многія пачалі слабець. У лагеры нікога не пакідалі, усіх застаўлялі цягнуць з сабой, таму многія паміралі, але іх не хавалі, складвалі за баракам, снегам заганыла, так і ляжалі. Аб уцёках і мовы не было: у лесе усё роўна прапаздзешь, ці калі знойдуць заб’юць.

Увесну запісаўся ў групу стальяроў, перавезлі ў Сольвычагорск на дрэваапрацоўчы камбінат. Трапіў да пажылых стальяроў-украінцаў у цэх. Тут былі усе палітычныя, шмат святароў з Украіны. Расказаў я ім што з мяне за “спецыяліст”. Але там усе такія, нас гора вучыла. Быў там мастак М. Бейранаў, які намалюваў якім я быў. Даслаў я партрэт да дому, дык маці калі убачыла, самлела. У 1950 г. мяне перавезлі на Брацкую ГЭС, а потым ў Тайшэт у стальярныя мастэрні”.

Вызваленне.

У 1954 г. Сяргея Пятровіча вызвалілі, але жыў і працаваў ён у Тайшэцкім раёне, дзе і пазнаёміўся са сваёй жонкай. Толькі ў 1957 г. вярнуўся ў Беларусь, але ўжо ніколі больш не быў настаўнікам. Працаваў будаўніком, загадчыкам гаспадаркі піянерскага лагера, інспектарам Міністэрства фінансаў... У 1991 г. падаваў дакументы ў ваенны округ на рэабілітацыю, але суд падцвердзіў прыгавор 1947 г.

Аб Божай ласцы.

“Мне дорага тое, за што мой прадзед аддаў жыццё” – кажа Сяргей Пятровіч. Менавіта таму у 1992 г. ён стаў прыхаджанінам мінскай грэка-каталіцкай парафіі Маці Божай Нястомнай Дапамогі. У 2007 – Сяргей Пятровіч і Марыя Сяргееўна Яноўскія незвычайна адзначылі пяцідзясяцігоддзе сумеснага жыцця, “залатое вяселле”: павянчаліся і сталі мужам і жонкай не толькі перад людзьмі, але і перад Богам.

“Спасала мяне ласка Божая. Людзі не вераць у Бога і вельмі дрэнна. У самыя цяжкія моманты страху у мяне не было. Я дзякую Богу. У бараку быў усякі зброд. Ляжыш пад пасцілкай, перахрысцішыся: “Госпадзі дай мне сілы перажыць”. Здавалася часам: на тым свеце чалавек, але жыве. І дасюль жыву, а мне 83”.